

04

สัญวิทยาพระแผงไม้ในจังหวัดลำพูน

Semiotics in Buddha Image Board (Phra Phaeng Maii) of Lamphun Province

Received: April 21, 2025 | Revised: September 22, 2025 | Accepted: October 14, 2025
DOI: 10.14456/drj.2025.14

ดร. ศิริศักดิ์ อภิศักดิ์มนตรี*
Dr. Sirisak Apisakmontree
เอกวุฒิ กาวิละ
Aekkawut Kawila

* อาจารย์ประจำสาขาวิชาพุทธศิลปกรรม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ อีเมล: sak_api@hotmail.com.

Lecturer in the Department of Buddhist Arts, Graduate School, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Chiang Mai Campus. email: sak_api@hotmail.com.

** นิสิตดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศิลปกรรม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่. อีเมล: majortour@gmail.com.

Doctoral student in Buddhist Arts, Graduate School, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Chiang Mai Campus. email: majortour@gmail.com.

บ ท คั ด ย่ อ

บทความวิจัยนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์สัญวิทยาพระแผงไม้ในจังหวัดลำพูน ผลการศึกษาพบว่า พระแผงไม้ในจังหวัดลำพูนที่สำรวจพบและใช้ศึกษามี 35 แผง จำแนกได้ 5 รูปแบบ ได้แก่ 1) ซุ้มทรงกรอบซุ้ม 2) ซุ้มทรงปราสาท 3) ซุ้มทรงบรรพ์แถลง 4) ซุ้มหน้านาง และ 5) กรอบกลีบบัว พระแผงไม้ในจังหวัดลำพูนมีจารึก 3 แผง ได้แก่ พระแผงไม้ในวิหารวัดบ้านปาง 1 แผง และพระแผงไม้ในวิหารวัดหนองเงือก จำนวน 2 แผง การวิเคราะห์พระแผงไม้ตามทฤษฎีสัญวิทยาของ Charles Sanders Peirce ได้ข้อสรุปดังนี้ 1) รูปแบบเหมือน (Iconic mode) ประกอบด้วย 1.1) แผงไม้ที่ประดับพระพิมพ์มีนัยสื่อถึงที่ประทับของพระพุทธเจ้าหรือคันธกุฎี 1.2) พระพิมพ์สื่อถึงพระพุทธเจ้า 2) รูปแบบบ่งชี้ (Indexical mode) วิเคราะห์จากการประดับพระพิมพ์จำนวนมากบนพระแผงไม้ มีนัยสื่อถึงพระพุทธเจ้าทั้งหลายที่อุบัติในโลก 3) รูปแบบสัญญะ (Sign, Symbol) ที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมล้านนา วิเคราะห์ได้จาก 3.1) กรณีการประดับพระพิมพ์ลำพูนหลากหลายรูปแบบบนแผงไม้ สื่อถึงค่านิยมในการเก็บสะสมพระพิมพ์มีค่า 3.2) วิเคราะห์จากลวดลายบนพระแผงไม้ ได้แก่ ลวดลายดอกไม้ หมายถึงดอกไม้บูชาพระพุทธเจ้า และ 3.3) วิเคราะห์จากจารึกบนพระแผงไม้ที่สื่อถึงความปรารถนาของผู้สร้าง มีนัยเรื่องคติสุข 3 ประการ และปัญจอันตรธาน

คำสำคัญ: สัญวิทยา, พระแผงไม้, จังหวัดลำพูน

Abstract

This research aims to analyze the semiology of buddha image board (phra phaeng maii) in Lamphun Province. The study results found that there were 35 buddha image board (phra phaeng maii) in Lamphun Province that were surveyed and used for study, which can be classified into 5 styles: 1) frame-shaped niche, 2) castle-shaped niche, 3) ancient-style niche, 4) female-front niche, and 5) lotus-petal frame. There are three inscribed buddha image board (phra phaeng maii) in Lamphun Province: one buddha image board (phra phaeng maii) in the temple of Wat Ban Pang and two buddha image board (phra phaeng maii) in the temple of Wat Nong Nguak. Analysis of buddha image board (phra phaeng maii) according to Charles Sanders Peirce's semiotic theory can be concluded as follows: 1) Iconic mode consists of 1.1) The wooden panels that decorate the Buddha images have a meaning that represents the Buddha's residence or the Gandhakuṭī 1.2) The Buddha images represent the Buddha. 2) Indexical mode: Analyzed from the decoration of many Buddha images on the wooden panels, there are references to all the Buddhas who have appeared in the world. 3) The symbolic form (Sign, Symbol) related to Lanna culture can be analyzed from 3.1) The case of the decoration of Lamphun Buddha amulets in various forms on buddha image board (phra phaeng maii), which conveys the value of collecting valuable Buddha amulets. 3.2) Analysis from the patterns on the buddha image board (phra phaeng maii), including the flower patterns, meaning flowers used to worship the Buddha, and 3.3) Analysis from the inscriptions on the buddha image board (phra phaeng maii), which convey the wishes of the creator, with meanings of the three happiness principles and five causes of the extinction of Buddhism.

Keywords: Semiotics, Buddha Image Board (Phra Phaeng Maii), Lamphun Province.

บทนำ

พระแผงไม้ หมายถึง แผงไม้ที่ประดับพระพิมพ์อย่างเป็นระเบียบ หรือพระพิมพ์ที่บรรจุอยู่ในแผงไม้ขนาดใหญ่ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556, 811) บางพื้นที่ในจังหวัดลำพูนเรียกพระซุ้ม ตามลักษณะการตกแต่งส่วนยอดของพระแผงไม้ที่เลียนแบบซุ้มประตูหน้าต่าง ซุ้มพระพุทธรูป หรือซุ้มพระประธานในวิหาร

พระแผงไม้พบทั่วไปในสังคมล้านนาโบราณ เกี่ยวข้องกับคติความเชื่อ และประเพณีวัฒนธรรมในพระพุทธศาสนา เป็นมรดกอันทรงคุณค่าของชาวล้านนา อย่างไรก็ตามจากการสำรวจเบื้องต้นพบว่าทั้งการสร้างสรรค์และการสืบทอดวัฒนธรรมพระแผงไม้ปรากฏน้อยมากในปัจจุบัน ปริมาณการลดลงไปนี้ อาจเกิดจากหลายสาเหตุ เช่น การพังทลายไปตามธรรมชาติ ถูกทำลาย ลักขโมย หรือสูญหายไป เพราะพระแผงไม้เป็นวัตถุที่มีขนาดและน้ำหนักไม่มากนัก สามารถยกหรือเคลื่อนย้ายได้ ในบางวัดที่สำรวจนั้นปรากฏแต่แผงไม้เพียงอย่างเดียว ส่วนพระพิมพ์ที่ประดับด้านในสูญหายแล้ว แผงไม้เปลือยเปล่าเหล่านี้จึงมักจะถูกทิ้งไว้ตามสถานที่ต่างๆ ของวัด เช่น ในระเบียงคด หรือข้างวิหาร เป็นต้น ซึ่งการกระทำดังกล่าวเสี่ยงต่อการเสื่อมสลายของแผงไม้ทั้งจากปัจจัยทางธรรมชาติทั้งอากาศ แสงแดด ฝน สัตว์ประเภทปลวก และมนุษย์ ทั้งหมดชี้ให้เห็นถึงการไม่เห็นคุณค่าของพระแผงไม้เท่าที่ควรของคนในปัจจุบัน

ความสำคัญที่ลดลงนี้ ยังสามารถเห็นได้จากงานวิชาการ ที่พบเพียง 2 ชิ้น ตั้งแต่ พ.ศ. 2558 – 2562 เท่านั้น เป็นงานวิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต ภาควิชาโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร (ยุทธภูมิ มั่นตรง, 2558) และงานดุษฎีนิพนธ์ คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (ฤๅษีเทพขาว พลอยทำ, 2562) นอกจากนั้นก็พบประปรายในการศึกษาเรื่องอื่นๆ เช่น ในรายงานการบูรณะระเบียงคต หอไตร และกุฏิพระแก้ว วัดพระธาตุลำปางหลวง ที่มีการสำรวจโบราณวัตถุภายในวัดพระธาตุ

ลำปางหลวง พบพระแผงไม้ที่มีจารึกจำนวน 8 แผง (ศิริศักดิ์ อภิศักดิ์มนตรี, 2551, 31-44) รวมอยู่ด้วย หรือในหนังสือคำจารึกที่ฐานพระพุทธรูปในนครเชียงใหม่ที่พบพระแผงไม้ที่มีจารึกจำนวนหนึ่ง (ฮันส์ เพนธ์, 2519, 119-120) เป็นต้น การศึกษาทั้งหมด ยังไม่ปรากฏการศึกษาพระแผงไม้ในจังหวัดลำพูนแต่อย่างใด

ในจังหวัดลำพูนที่เป็นเมืองพุทธศาสนามาตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 14 ก็พบหลักฐานการคงอยู่ของพระแผงไม้จำนวนไม่มากนักเมื่อเทียบกับพระแผงไม้ที่พบในจังหวัดเชียงใหม่ แพร่ หรือน่าน แต่ก็ยังพบมากกว่าในจังหวัดเชียงราย กระนั้นก็ตาม พัฒนาการของพระแผงไม้ในจังหวัดลำพูนกลับมีความน่าสนใจเมื่อมีการพบพระพิมพ์ลำพูน เช่น พระรอด พระคง เป็นต้น ในพุทธศตวรรษที่ 25 ทำให้เกิดปรากฏการณ์ในสังคมที่มีการนำพระพิมพ์มีค่าเหล่านั้นมาประดับไว้บนพระแผงไม้ เกิดเป็นพระแผงไม้ที่มีคติความเชื่อต่างออกไปจากพระแผงไม้แบบโบราณ

ด้วยเหตุนี้ภาวะความเสี่ยงที่จะสูญหายและเอกลักษณ์ของพระแผงไม้ที่พบในจังหวัดลำพูน นำมาซึ่งความสนใจในการศึกษาเรื่องนี้ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์สัญวิทยาพระแผงไม้ในจังหวัดลำพูน

รูปแบบพระแผงไม้ในจังหวัดลำพูน

การวิเคราะห์พระแผงไม้จำแนกไปตามลักษณะซุ้มในพระพุทธศาสนา ซึ่งช่างโบราณได้สร้างสรรค์ไว้รวม 11 รูปแบบ (สมคิด จิระทัศนกุล, 2546, 138) ดังนี้

1) ซุ้มทรงบรรพ์แถลง 2) ซุ้มทรงมณฑป 3) ซุ้มทรงมงกุฎ 4) ซุ้มทรงเทริด 5) ซุ้มทรงปราสาท 6) ซุ้มเรือนแก้ว 7) ซุ้มทรงวิมาน 8) ซุ้มหน้านาง 9) ซุ้มทรงกรอบซุ้ม 10) ซุ้มทรงประรำ 11) ซุ้มโถ นอกเหนือไปจากรูปแบบอย่างซุ้มประตูหน้าต่างทั้ง 11 รูปแบบแล้ว รูปแบบอื่นๆ ที่พบจะเรียกแบบเบ็ดเตล็ด ได้แก่ รูปทรงกลีบบัว โค้งมน นาค ตุง สามเหลี่ยม สี่เหลี่ยม และรูปทรงอิสระ

สำหรับพระแผงไม้ในจังหวัดลำพูน สำรวจพบและใช้ในการศึกษามี 35 แผง ในจำนวนนี้มีจารึก 3 แผง คือ พระแผงไม้ในวิหารวัดบ้านปาง 1 แผง และพระแผงไม้ในวิหารวัดหนองเงือกจำนวน 2 แผง

เมื่อนำข้อมูลมาจำแนกพบว่าพระแผงไม้มีตั้งแต่ขนาดเล็กที่สุด คือ 30 เซนติเมตร เป็นพระแผงไม้ที่เก็บรักษาไว้ในคันธกุฎีท้ายวิหาร วัดลี้หลวง พระแผงไม้ที่มีขนาดสูงที่สุด คือ พระแผงไม้ในวิหารพระสังกัจจายน์วัดดอนหลวง สูงถึง 208 เซนติเมตร สามารถจัดแบ่งรูปแบบได้ดังนี้

1) ซุ้มทรงกรอบซุ้ม

คำว่าซุ้มทรงกรอบซุ้ม หมายถึง ซุ้มชนิดที่ทำลวดลายประดับโดยรอบของ **กรอบเช็ดหน้า** อันได้แรงบันดาลใจจากงานฝีมือจำพวกกรอบของชาวตะวันตก ในองค์ประกอบของแผงซุ้มจะไม่มีเสาซุ้มเพื่อรองรับส่วนยอดซุ้มอย่างซุ้มในงานสถาปัตยกรรม สันนิษฐานว่างานกรอบดังกล่าวจะเข้าสู่สยามในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 (พ.ศ.2331-2394) เป็นต้นมา งานเหล่านี้ มักจะตกแต่งยอดซุ้มเป็นรูปสามเหลี่ยมหรือกรวยแหลม ตกแต่งขอบด้วยกระบวนดอกและใบต่างๆ อย่างลายดอกไม้ใบไม้ฝรั่งหรือจีนที่เรียกว่าซุ้มอย่างเทศ

พระแผงไม้ที่มีลักษณะซุ้มทรงกรอบซุ้ม จึงได้รับอิทธิพลจากรัตนโกสินทร์ในปลายพุทธศตวรรษที่ 24 หรือต้นพุทธศตวรรษที่ 25 เป็นต้นไป โดยพบจำนวน 3 แผง ได้แก่ พระแผงไม้วัดดอนหลวง ในวิหารวัดหนองเงือก และในวิหารวัดบ้านปาง (พ.ศ. 2566) ทั้งหมดเป็นพระแผงไม้ที่ทำขึ้นใหม่ โดยมีรากฐานมาจากงานกรอบซุ้ม แต่ได้พัฒนาไปในลักษณะเฉพาะของท้องถิ่นมากขึ้น

พระแผงไม้ 2 แผง คือ พระแผงไม้วัดดอนหลวงและในวิหารวัดหนองเงือก เป็นผลงานการสร้างสรรค์ของช่างจากบ้านถวาย จังหวัดเชียงใหม่ ลักษณะกรอบซุ้มที่ส่วนตอนกลางอยู่ในรูปทรงสี่เหลี่ยมผืนผ้าตั้งขึ้น แกะกรอบเป็นลวดลายแบบลวดลาย

พื้นถิ่น กรอบซุ้มด้านบนอยู่ในรูปทรงดอกบัวเตี้ยๆ แทนที่เป็นสามเหลี่ยมหรือกรวยแหลมแบบงานดั้งเดิม ภายในประดับพระพิมพ์ในช่องที่เจาะไว้ ส่วนฐานเป็นฐานเตี้ยๆ ลักษณะคล้ายกับพระแผงไม้ที่พบในวิหารวัดกู่เต้า จังหวัดเชียงใหม่ วัดมิ่งเมือง จังหวัดแพร่ วัดร่องฟอง จังหวัดแพร่ และวัดดอนหลวง จังหวัดลำปาง เป็นต้น ที่น่าสนใจ คือ พระแผงไม้กลุ่มนี้ จะประดับพระพิมพ์ลำพูน เช่น พระรอด พระคง พระบาง พระเลี่ยง และ พระเปิม เป็นต้น

พระแผงไม้กลุ่มนี้ มีจารึกว่าสร้างขึ้นเพื่อถวายในงานบำเพ็ญกุศลสสตมวาร (ทำบุญ 100 วัน) อุทิศถวาย พระมหาโพธิวงศาจารย์ (สุยี กตฺสาร) อดีตเจ้าอาวาสวัดพระบาทมิ่งเมืองวรวิหาร อดีตที่ปรึกษาคณะผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช อดีตที่ปรึกษาเจ้าคณะภาค 6 อดีตผู้จัดการโรงเรียนพุทธโกศัยวิทยา วันอังคารที่ 21 กุมภาพันธ์ 2555 ด้วยเหตุนี้ พระแผงไม้ซุ้มทรงกรอบซุ้มในลักษณะดังกล่าวจึงสร้างขึ้นในพุทธศตวรรษที่ 26

สำหรับพระแผงไม้วัดบ้านปาง มีจารึกระบุปีที่สร้าง ตรงกับ พ.ศ. 2564 สร้างโดยพระประภัสสรศรีวิชัยเป็นประธาน พร้อมทั้งหนานยา หนานเสือ หนานพร ลักษณะเป็นแผ่นไม้สี่เหลี่ยมผืนผ้าที่แต่งยอดเป็นรูปคดโค้ง พื้นที่ส่วนตอนกลางเจาะเป็นช่องสี่เหลี่ยม เรียงกัน 4 ช่อง จำนวน 7 แถว รวม 28 องค์ ภายในประดับพระพิมพ์ลำพูนเช่นกัน

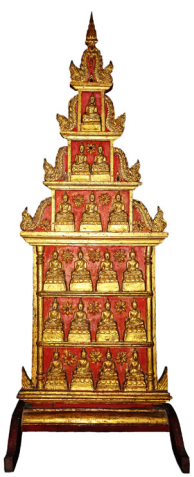
ภาพที่ 1 พระแผงไม้แบบซุ้มทรงกรอบซุ้ม
ในวิหารวัดบ้านปาง ในวิหารพระสังกัจจายน์วัดดอนหลวง และในวิหารวัดหนองเงือก
ที่มา: ศิริศักดิ์ อภิศักดิ์มนตรี

พระแผงไม้ซุ้มทรงกรอบซุ้มทั้ง 3 แผง จึงเป็นพัฒนาการของการสร้างสรรค์พระแผงไม้ในพุทธศตวรรษที่ 26

2) ซุ้มทรงปราสาท

ความเป็นปราสาทคือการจำลองรูปทรงและองค์ประกอบของอาคารประเภทปราสาท ผ่านแบบแผนการใช้ซุ้มทรงบรรพ์แถลงที่เทินเครื่องยอดชนิดต่างๆ เช่น ยอดมณฑป ยอดมงกุฎ ยอดปรางค์ เป็นต้น โดยคำว่าปราสาทหมายถึงเรือนซ้อนชั้น

พระแผงไม้ซุ้มทรงปราสาทในจังหวัดลำพูน พบ 1 แผง จัดแสดงในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ หริภุญชัย แผงไม้เป็นแผ่นไม้สี่เหลี่ยมผืนผ้าขนาดใหญ่ ส่วนที่เป็นยอดทำซ้อนขึ้นไปด้วยช่องสี่เหลี่ยมผืนผ้าขนาดเล็ก ลดหลั่นกัน 4 ชั้นในลักษณะปราสาท แต่ละชั้นแต่งด้วยนาคทั้งสองข้าง ส่วนบนสุดเป็นยอดดอกบัวสูง ปราสาทแต่ละชั้นประดับพระพิมพ์ปางมารวิชัย รวมจำนวน 18 พระองค์ ส่วนฐานทำเป็นแกะสลักไม้วางขนานไปกับพระแผง ไม่ปรากฏจารึก

ภาพที่ 2 พระแผงไม้แบบซุ้มทรงปราสาท
ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ หริภุญไชย
ที่มา: ศิริศักดิ์ อภิศักดิ์มนตรี

3) ซุ้มทรงบรรพ์แถลง

คำว่าบรรพ์แถลงนั้น โบราณหมายถึงมุขจั่วเล็กๆ ตกแต่งชั้นบัวของกำแพงหรืออาคาร อย่างที่เรียกว่าซุ้มรังไก่ พระแผงไม้แบบซุ้มบรรพ์แถลง จึงเป็นพระแผงไม้ที่มีซุ้มที่ส่วนยอดเป็นจั่ว ตกแต่งด้วยชุดเครื่องลำยองและลวดลายประดับภายในซุ้มหรือหน้าบัน ในขณะที่ส่วนตอนกลางที่เป็นแผ่นไม้ ปรากฏเสาซุ้ม เพื่อรับส่วนยอดที่เป็นจั่ว เป็นรูปแบบที่พบมากที่สุดของพระแผงไม้ล้านนา สำหรับในจังหวัดลำพูนพบ 16 แผง ได้แก่ พระแผงวัดทาดอยครั่ง 1 แผง วัดบ้านก้อง 1 แผง วัดลี้หลวง 1 แผง วัดศรีเตี้ย 1 แผง วัดหนองเงือก 8 แผง และวัดพระธาตุหริภุญชัยวรมหาวิหาร 4 แผง

ตัวอย่างของพระแผงไม้ซุ้มทรงบรรพ์แถลงที่น่าสนใจ เป็นพระแผงไม้ที่พบในวัดหนองเงือก มีลักษณะเหมือนกันทั้ง 8 แผง สร้างในช่วง พ.ศ. 2389 ลักษณะเป็นพระแผงไม้กรอบซุ้มที่โค้งแหลม ตกแต่งปลายกรอบซุ้มเป็นตัวเหงา ลำตัวซุ้มมีใบระกา ยอดกรอบซุ้มหายไปอาจเป็นดอกไม้หรือหางตัวเหงาประกบกัน แผงไม้มีเสาซุ้มภายในประดับพระพิมพ์ปางมารวิชัยประทับบนฐานสูง ทำจากตะกั่ว พบจำนวน 28 องค์ในพระแผงไม้ที่มีขนาดเล็กกว่ารวมจำนวน 6 แผง และพบจำนวน 120 องค์ในพระแผงไม้ที่มีความสูงมากกว่ามีจำนวน 2 แผง ส่วนฐานเป็นฐานบัวคว่ำขนาดความกว้างพอดีกับแผงไม้ ตกแต่งด้วยลายคำเทคนิคปิดทองขูดลายที่แสดงให้เห็นชัดเจนในยอดซุ้ม เป็นงานสร้างสรรค์ในปลายพุทธศตวรรษที่ 24

พระแผงไม้ที่วัดบ้านก้องมีขนาดใหญ่ แผงไม้ไม่แบ่งพื้นที่ส่วนยอดออกจากส่วนตอนกลาง โดยประดับพระพิมพ์ต่อเนื่องกันไป ส่วนตอนกลางมีเสาซุ้ม ประดับพระพิมพ์ 12 แถว แต่ละแถวมีไม้บัวคั่น รวม 134 พระองค์ ทั้งยังปรากฏร่องรอยของการตอกตาปูสำหรับการตอกยึดพระพิมพ์ตะกั่วไว้กับแผงไม้ ส่วนกรอบซุ้มเป็นบรรพ์แถลงนั้น ที่ปลายกรอบซุ้มด้านล่างเป็นตัวเหงา ส่วนลำตัวไม่มีใบระกา ส่วนยอดแต่งเป็นดอกไม้สี่กลีบ ฐานพระแผงไม้เป็นฐานบัวสูงที่มีการประดับกระจกจีน เป็นงานสร้างสรรค์ในช่วงเดียวกับพระแผงไม้ที่วัดหนองเงือก

พระแผงไม้ที่พบในวิหารพระเจ้าพันตน วัดพระธาตุหริภุญชัย มีความน่าสนใจที่ประดับด้วยพระพิมพ์ปูน ทั้ง 4 แผง มีลักษณะเหมือนกัน เป็นแผงไม้มีขนาดใหญ่ ส่วนตอนกลางไม่มีเสาซุ้มประดับ ส่วนยอดเป็นกรอบแผงไม้ที่แต่งให้โค้งแหลมในตอนกลาง ปลายส่วนโค้งทำเป็นตัวเหงาแบบคร่าวๆ เป็นงานสร้างสรรค์ในปลายพุทธศตวรรษที่ 25

ภาพที่ 3 พระแผงไม้แบบซุ้มทรงบรรพ์แถลง ในวัดหนองเงือก
ที่มา: ศิริศักดิ์ อภิศักดิ์มนตรี

4) ซุ้มทรงหน้านาง

ลักษณะซุ้มทรงหน้านางเป็นการจำลองกระบังหน้าสตรี ในจังหวัดลำพูน พบ 3 แผง ทั้งหมดอยู่ในอุโบสถ (เดิม) วัดทาดอยครั่ง โดยรูปแบบถูกปรับให้เรียบง่ายตามแบบฝีมือช่างพื้นถิ่น เพียงรักษาโครงสร้างหลักของการเป็นซุ้มทรงหน้านางไว้ แสดงผ่านเส้นกรอบด้านบนโค้งแหลมและเส้นกรอบด้านล่างเว้าลง พระแผงไม้แผงหนึ่งไม่ตกแต่งกรอบซุ้ม ส่วนตอนกลางไม่มีเสาซุ้ม คงแกะไม้ให้ลึกลงไปในรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าภายในแทนที่จะประดับพระพิมพ์กลับเป็นงานลายคำภาพพระพุทธเจ้าบนพื้นสีแดง จำนวน 2 ภาพแทน ช่องสี่เหลี่ยมมีขอบยกสูงสำหรับใส่กระจกใสด้านหน้า ส่วนฐานเป็นบัวคว่ำขนาดใหญ่ พระแผงไม้อีกแผงหนึ่งใช้วิธีการแกะสลักดอกไม้คว่ำแสดงเส้นกรอบด้านล่างของโครงสร้างหน้านาง ปลายกรอบซุ้มเป็นตัวเหงา มีใบระกา ส่วนตอนกลางมีเสาซุ้ม แกะเป็นช่องสี่เหลี่ยมลึกลงไป 1 ชั้น ก่อนแกะเป็นรูปทรงพระพุทธรูปให้ลึกลงไปอีก 1 ชั้น ในลักษณะซุ้มพระ ส่วนฐานเป็นฐานเขียงสูงที่แกะกลีบบัวด้านบน สันนิษฐานว่าเป็นงานในพุทธศตวรรษที่ 25

ภาพที่ 4 พระแผงไม้แบบซุ้มทรงบรรพ์แถลง ในวัดหนองเงือก
ที่มา: ศิริศักดิ์ อภิศักดิ์มนตรี

5) ซุ้มทรงเบ็ดเตล็ด

ในกรณีของพระแผงไม้จังหวัดลำพูน ปรากฏเฉพาะรูปทรงกรอบกลีบบัว มี 10 แผง ได้แก่ พระแผงไม้ในหอพระไตรปิฎกวัดหนองเงือก 1 แผง พระแผงไม้ในพิพิธภัณฑ์วัดพระธาตุหริภุญชัย 7 แผง พระแผงไม้วัดหนองยางไคร้ 2 แผง

ตัวอย่างพระแผงไม้ทั้ง 7 แผง ในพิพิธภัณฑ์วัดพระธาตุหริภุญชัยมีลักษณะคล้ายกัน สร้างขึ้นในระยะเวลาเดียวกัน ซึ่งเป็นช่วงหลังจากที่พระพิมพ์ลำพูนเป็นที่รู้จักในวงกว้างของสังคมไทย เป็นรูปแบบเรียบง่าย กรอบซุ้มกลีบบัวไม่มีส่วนของยอดและเครื่องลำยองประดับ และประดับพระพิมพ์ลำพูนหลากหลายรูปแบบ เช่นเดียวกับที่พบในวัดหนองยางไคร้ ทั้งหมดเป็นการสร้างสรรค์ขึ้นใหม่ ในลักษณะประยุกต์ความโดดเด่นของงานรูปแบบต่างๆ เข้าไว้ด้วยกัน มีอายุในพุทธศตวรรษที่ 26

ภาพที่ 5 พระแผงไม้ทรงเบ็ดเตล็ด (กลีบบัว)
ในพิพิธภัณฑ์วัดพระธาตุหริภุญชัยวรมหาวิหาร
ที่มา: ศิริศักดิ์ อภิศักดิ์มนตรี

การวิเคราะห์สัญวิทยาพระแผงไม้ตามแนวคิด Charles Sanders Peirce

ทฤษฎีสัญวิทยามีรากฐานความคิดจากทฤษฎีโครงสร้างนิยม (structuralism) มีความเชื่อพื้นฐานว่าทุกสิ่งในโลกนี้ ประกอบด้วยพื้นฐาน 2 ระดับ คือ **1) ระดับที่มองเห็น** เป็นโครงสร้างระดับพื้นผิว ได้แก่ วัตถุทั้งหลายที่จับต้องได้ กิจกรรม หรือพฤติกรรมที่สังเกตได้ **2) ระดับที่มองไม่เห็น** เป็นโครงสร้างที่อยู่ลึกกว่าระดับพื้นผิว ซึ่งถูกจัดระเบียบไว้อย่างดี แม้จะมองไม่เห็นหรือสังเกตไม่ได้ แต่มนุษย์ก็สามารถรับรู้ถึงความมีอยู่ของโครงสร้างระดับนี้ได้ (ธัญญา สังขพันธานนท์, 2559, 45-49)

Charles Sanders Peirce เป็นนักสัญวิทยาที่เชื่อว่าการสร้างสัญญะของมนุษย์ ได้กระทำผ่านงานสร้างสรรค์หรือกิจกรรมต่างๆ เกิดขึ้นด้วยเหตุผลบางประการ โดยสัญญะ 3 ประเภทที่ Charles Sanders Peirce ให้สำคัญ คือ รูปแบบเหมือน รูปแบบบ่งชี้ และรูปแบบสัญญะ (Charles Sanders Peirce, 1991) สามารถนำมาเป็นแนวคิดในการวิเคราะห์สัญวิทยาพระแผงไม้ในจังหวัดลำพูน ได้ดังนี้

รูปแบบเหมือน (Iconic mode) หมายถึง รูปแบบที่สร้างเลียนแบบของจริงที่ต้องการสื่อสาร เช่น อนุสาวรีย์ พระพุทธรูป ภาพถ่าย ภาพเขียน รวมถึงเสียงทำนอง ท่วงท่า เสียง กลิ่น และรส โดยการเลียนแบบไม่จำเป็นต้องเลียนแบบเหมือนของจริงทุกประการ อาจเป็นเพียงมิติใดมิติหนึ่ง แต่สามารถทำหน้าที่เสมือนต้นแบบจริง (ธีรยุทธ บุญมี, 2551, 56-60) ในกรณีรูปแบบเหมือนที่ปรากฏในพระแผงไม้จำแนกได้เป็น 2 ลักษณะ คือ

1) รูปแบบเหมือนของแผงไม้ คือ การเป็นที่อยู่ของพระพุทธเจ้าโดยเฉพาะที่เรียกว่า คันธกุฎี แสดงขอบเขตของการประดับพระพิมพ์ มี 5 รูปแบบ ได้แก่ ซุ้มทรงกรอบซุ้ม ซุ้มทรงปราสาท ซุ้มทรงบรรพ์แถลง ซุ้มหน้านาง และซุ้มทรงเบ็ดเตล็ด (กรอบกลีบบัว)

2) รูปแบบเหมือนพระพิมพ์ที่ประดับบนแผงไม้ คือ องค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้ามีลักษณะเช่นเดียวกับพระพุทธรูป และพระพุทธฉาย ซึ่งถูกอธิบายว่าเป็นพระพุทธเจ้าไม่ได้หมายถึงรูปแทนพระพุทธองค์ โดยพระพิมพ์ที่ประดับพระแผงไม้ในลำพูน มีลักษณะเป็นพระพุทธเจ้านั่ง มารวิชัย และยืน บนฐานบัวสูง ปรากฏทั้งในซุ้ม และที่ไม่มีซุ้ม

รูปแบบบ่งชี้ (Indexical mode)

รูปแบบบ่งชี้ หมายถึง รูปแบบที่ทำหน้าที่บ่งชี้สิ่งหรือปรากฏการณ์บางอย่าง เช่น เข็มนาฬิกาเป็นเครื่องบ่งชี้เวลา ทั้งนี้รูปแบบบ่งชี้ต่างจากรูปแบบเหมือน ตรงที่รูปแบบบ่งชี้เป็นสิ่งที่มีต้นแบบอยู่จริง แต่รูปแบบเหมือนอาจใช้แทนสิ่งที่ไม่มีอยู่จริงก็ได้ เช่น ภาพวาดมนุษย์ต่างดาว เป็นต้น เพราะรูปแบบบ่งชี้ไม่อาศัยความเหมือน แต่อาศัยความเกี่ยวเนื่องบางอย่าง จำเป็นต้องอาศัยการตีความ หรือความรู้ความเข้าใจเป็นการเฉพาะ เช่น การเต้นของชีพจร ความดัน อุณภูมิร่างกาย เป็นดัชนีบ่งชี้อาการไข้ ซึ่งต้องอาศัยการตีความของแพทย์ เป็นต้น (ธีรยุทธ บุญมี, 2551, 56-60)

ในกรณีของพระแผงไม้ สามารถอธิบายรูปแบบบ่งชี้จากวิธีการประดับพระพิมพ์จำนวนมากบนพระแผงไม้ ที่มีนัยสะท้อนให้เห็นถึงองค์ความรู้เฉพาะเกี่ยวกับพระพุทธเจ้าที่มีจำนวนมาก ประกอบด้วยพระพุทธเจ้าในอดีต พระพุทธเจ้าในปัจจุบัน และพระพุทธเจ้าในอนาคต โดยจำนวนพระพิมพ์ในพระแผงไม้จังหวัดลำพูน มีตั้งแต่ 1 องค์-500 องค์ จำนวนพิมพ์ที่พบมากที่สุด คือ จำนวน 28 องค์ พบจำนวน 9 แผง ได้แก่ พระแผงไม้วัดบ้านปาง (พ.ศ. 2564) วัดทาดอยครั่ง และวัดหนองเงือก (พ.ศ. 2389) จำนวน 7 แผง นอกนั้นพบอย่างละ 1-2 แผง

จำนวน 28 พระองค์ หมายถึง พระพุทธเจ้าในคัมภีร์พุทธวงศ์ ดังนี้

1) พระตัณหังกรพุทธเจ้า 2) พระเมธังกรพุทธเจ้า 3) พระสรณังกรพุทธเจ้า 4) พระทีปังกรพุทธเจ้า 5) พระโกณฑัญญพุทธเจ้า 6) พระมังคลพุทธเจ้า 7) พระสุมนพุทธเจ้า 8) พระเรวตพุทธเจ้า 9) พระโสภิตพุทธเจ้า 10) พระอโนมทัสสีพุทธเจ้า 11) พระปทุมพุทธเจ้า 12) พระนารทพุทธเจ้า 13) พระปทุมุตตรพุทธเจ้า 14) พระสุเมธพุทธเจ้า 15) พระสุชาตพุทธเจ้า 16) พระปิยทัสสีพุทธเจ้า 17) พระอัตถทัสสีพุทธเจ้า 18) พระธรรมทัสสีพุทธเจ้า 19) พระสิทธัตถพุทธเจ้า 20) พระติสสพุทธเจ้า 21) พระปุสสพุทธเจ้า 22) พระวิปัสสีพุทธเจ้า 23) พระสิขีพุทธเจ้า 24) พระเวสสภูพุทธเจ้า 25) พระกกุสันธพุทธเจ้า 26) พระโกนาคมนพุทธเจ้า 27) พระกัสสปพุทธเจ้า 28) พระโคตมพุทธเจ้า

น่าสนใจที่พระแผงไม้ประดับพระพิมพ์จำนวน 28 พระองค์พบมากในจังหวัดเชียงใหม่เช่นกัน ได้แก่ พระแผงไม้ในพิพิธภัณฑ์วัดเชียงมั่น ในกุฏิเจ้าอาวาสวัดพันแหวน วัดประทานพร ในพิพิธภัณฑ์พื้นถิ่นล้านนา 2 แผง ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเชียงใหม่ รหัส 18/16/2516 วัดพวกหงส์ วัดทุงยู วัดวงศ์เมธา ในวิหารลายคำและกุฏิ

เจ้าอาวาส วัดพระสิงห์วรมหาวิหาร จำนวน 2 แผง ในพิพิธภัณฑ์วัดทรายมูลเมือง จำนวน 2 แผง ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ เชียงใหม่ รหัส 18/645/2516/ ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ เชียงใหม่ รหัส 18/15/2516 วัดดับภัย และในพิพิธภัณฑ์วัดทรายมูลเมือง เป็นต้น

พระแผงไม้ประดับพระพิมพ์จำนวน 28 พระองค์ในจังหวัดอื่นๆ ได้แก่ พระแผงไม้วัดพระธาตุลำปางหลวง วัดพระธาตุเสด็จ วัดพระแก้วดอนเต้าสุชาดาราม และวัดปงสนุกเหนือ จังหวัดลำปาง พระแผงไม้ที่วัดบ้านหลวง จังหวัดพะเยา พระแผงไม้ในพิพิธภัณฑ์บ้านบุญมา วัดร่องฟอง วัดศรีดอนคำ จังหวัดแพร่ พระแผงไม้ในวิหารวัดต้นแหลง พระแผงไม้ในกุฏิเจ้าอาวาสวัดร้องแง จังหวัดน่าน เป็นต้น

อย่างไรก็ตามตามระบบการนับจำนวนพระพุทธเจ้า 28 พระองค์นั้น ได้ถูกแบ่งย่อยให้มีจำนวนเล็กลงหรือมากขึ้นด้วยเกณฑ์ต่างๆ ดังนี้

หากนับตั้งแต่พระพุทธเจ้าที่แสดงปฐมพุทธทำนาย คือ พระทีปังกรพระพุทธเจ้า จะได้ 25 พระองค์ (พระพุทธเจ้า 25 พระองค์) ในจำนวนนี้หากไม่นับรวมพระพุทธเจ้าโคตมะจะได้ 24 พระองค์ (พระพุทธเจ้า 24 พระองค์)

ทั้งยังมีระบบการนับจำนวนที่ไกลออกไปจากจำนวน 28 พระองค์ อีก 3 พระองค์ เป็น 31 พระองค์ พระพุทธเจ้า 3 พระองค์แรกนี้ ได้แก่ 1) พระปุราณทีปังกร 2) พระพรหมเทวะ 3) พระปุราณศากยมุนี (พระพุทธเจ้า 31 พระองค์) ปรากฏในชินกาลมาลีปกรณ์และสัมภาระวิบาก

ในคัมภีร์มหาปทานสูตรและอาฏานาฏิยสูตร ระบุจำนวนพระพุทธเจ้า 7 พระองค์ (พระพุทธเจ้า 7 พระองค์) โดยนับย้อนขึ้นไปจากพระพุทธเจ้าโคตมะ รวม 7 พระองค์ ดังนี้ 1) พระวิปัสสีพุทธเจ้า 2) พระสิขีพุทธเจ้า 3) พระเวสสภูพุทธเจ้า 4) พระกกุสันธพุทธเจ้า 5) พระโกนาคมนพุทธเจ้า 6) พระกัสสปพุทธเจ้า 7) พระโคตมพุทธเจ้า การประดับพระพิมพ์ 7 องค์ บนเพระแผงไม้ พบที่วัดลี้หลวง จังหวัดลำพูน เป็นต้น

นอกจากนี้ยังมีการระบบการนับเฉพาะพระพุทธเจ้า 5 พระองค์ในสมัยภัทรกัปอันเป็นสมัยปัจจุบัน ได้แก่ 1) พระกกุสันธพุทธเจ้า 2) พระโกนาคมนพุทธเจ้า 3) พระกัสสปพุทธเจ้า 4) พระโคตมพุทธเจ้า และ 5) พระศรีอาริยเมตไตรย (พระพุทธเจ้า 5 พระองค์)

อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาองค์ความรู้เกี่ยวกับพระพุทธเจ้าในพระพุทธศาสนาแล้ว พบว่าการจะเป็นพระพุทธเจ้าองค์ใดนั้นต้องสั่งสมบารมีอย่างเข้มงวด

เป็นเวลาหลายภพชาติ ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเช่น พุทธวงศ์และจริยปิฎก ระบุไว้อย่างชัดเจนว่าการที่บุคคลจะตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าแต่ละพระองค์นั้น จะต้องบำเพ็ญบารมีให้ครบสมบูรณ์ทั้ง 10 ประการ เรียกบารมี 10 ทัศ หรือพุทธการกรธรรม ประกอบด้วย (1) ทานบารมี (2) ศีลบารมี (3) เนกขัมมบารมี (4) ปัญญาบารมี (5) วิริยะบารมี (6) ขันติบารมี (7) สัจจบารมี (8) อธิษฐานบารมี (9) เมตตาบารมี และ (10) อุเบกขาบารมี ด้วยเหตุนี้ จำนวนพระพิมพ์ที่ประดับบนพระแผงไม้ ย่อมสื่อความหมายถึงการสั่งสมบารมีของพระพุทธเจ้าแต่ละพระองค์ด้วยเช่นกัน

รูปแบบสัญญะ (Sign, Symbol)

รูปแบบสัญญะ หมายถึง รูปแบบที่ใช้สื่อความหมายที่ปกติไม่เกี่ยวกับวัตถุต้นแบบ เช่น สีดำเป็นสัญลักษณ์ของการไว้ทุกข์ โดยตัวมันเองไม่เกี่ยวข้องกับความทุกข์อย่างใดเลย หรือโลโก้สินค้า เครื่องหมายลูกเสือ ที่เริ่มรับรู้กันเฉพาะกลุ่ม ต่อมาก็ขยายเป็นที่เข้าใจของคนโดยทั่วไป รูปแบบสัญญะจึงมีปัจจัยด้านวัฒนธรรมของแต่ละสังคมเข้ามาเกี่ยวข้องอย่างมาก (ธีรยุทธ บุญมี, 2551, 56-60)

รูปแบบสัญญะที่ปรากฏบนพระแผงไม้ จำแนกได้ 3 ลักษณะ ดังนี้

1) ระบบการประดับพระพิมพ์หลากหลายรูปแบบในพุทธศตวรรษที่ 26 ได้แก่ พระแผงไม้ที่เก็บรักษาไว้ในพิพิธภัณฑ์วัดพระธาตุหริภุญชัย มีลักษณะที่แตกต่างออกไปจากอดีต กล่าวคือ เป็นการนำพระพิมพ์ลำพูนหลากหลายรูปแบบมาเก็บรวบรวมบนพระแผงไม้เดียวกัน นัยที่สื่อจากการประดับพระพิมพ์ในลักษณะนี้ ได้แสดงให้เห็นถึงค่านิยมของชาวลำพูนในช่วงเวลาหนึ่งที่มีต่อการเก็บสะสมพระพิมพ์มีค่า เชื่อว่าการสร้างพระแผงไม้ในลักษณะนี้เกิดขึ้นภายหลังเหตุการณ์การขุดพบพระรอดและพระอื่นๆ ในจังหวัดลำพูนจำนวนมาก ราว พ.ศ. 2500 เป็นต้นไป แนวคิดเช่นนี้ยังพบในการประดับพระพิมพ์ที่ทางวัดได้สร้างขึ้นในช่วงเวลาที่ต่างกัน และมีรูปแบบที่ต่างกัน นำมาประดับบนพระแผงไม้เดียวกัน เช่นพระแผงไม้ที่วัดพระหลวงธาตุเนิ้ง จังหวัดแพร่ เป็นต้น รูปสัญญะนี้เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมในการให้คุณค่าพระพิมพ์ลำพูนของชาวล้านนานั่นเอง

2) จากลวดลายดอกไม้ที่ประดับบนพระแผงไม้ เช่น งานแกะสลักในกรอบซุ้มพระแผงไม้วัดหนองเงือก (วนง. 05/003/2566) เป็นรูปบัวขนาดใหญ่ที่มีกลีบซ้อนกันหลายชั้น หรืองานลายคำเทคนิคปิดทองฉลุลายในเสาซุ้มของพระแผงไม้วัดหนอง

เงือก (วนง. 05/00.../2566) เป็นรูปดอกไม้สี่กลีบเรียงกันไปตามความสูงของเสา เชื่อมแต่ละดอกด้วยเถา หรือดอกซีกดอกซ้อนในทับหลังของพระแผงไม้แผงเดียวกัน หรืองานแกะสลักดอกไม้ในโครงสร้างหน้านางของพระแผงไม้วัดทาดอยครั่ง เป็นต้น ลวดลายดอกไม้ทั้งหมด ได้สื่อรูปแบบสัญญะของคติความเชื่อเกี่ยวกับการถวายดอกไม้บูชาพระพุทธเจ้าในพระพุทธศาสนา

3) จากจารึกที่ระบุความปรารถนาของผู้สร้างไว้ 2 ลักษณะ คือ 3.1) คติสุข 3 ประการ หรือสุข 3 ระดับ ได้แก่ กามสุข สุขเนื่องด้วยกาม ฌาณสุข สุขเนื่องด้วยฌาน และนิพพานสุข สุขเนื่องด้วยนิพพาน และ 3.2) คติความเชื่อเรื่องปัญจอันตรธาน คือ การสูญสิ้นพระพุทธศาสนาสมัยพุทธโคดมในช่วงเวลา 5000 ปี

เรื่องปัญจอันตรธานนั้น เป็นคติที่เกิดขึ้นภายหลัง ไม่ปรากฏชัดเจนในพระไตรปิฎก แต่ได้แสดงร่องรอยของคติการกำหนดอายุพระพุทธศาสนาในพระวินัยปิฎก จุลวรรค เรื่องที่พระนางมหาปชาบดีโคตมีซึ่งเป็นพระน้านางขอบวชในพระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าทรงตรัสกับพระอานนท์ว่า “ดูก่อนอานนท์ ถ้าผู้หญิงจักไม่ได้บวชในพระธรรมวินัยที่พระตถาคตประกาศแล้ว พรหมจรรย์จักตั้งอยู่ได้นาน พระสัทธรรมจักดำรงอยู่ได้ตลอด 1,000 ปี แต่หากเหตุที่ผู้หญิงบวชเข้ามาในพระธรรมวินัยที่ตถาคตประกาศ พรหมจรรย์จักไม่ตั้งอยู่นาน พระสัทธรรมจักตั้งอยู่ได้เพียง 500 ปี” (พระไตรปิฎก. 2532: 313-319)

ความนี้เป็นเช่นเดียวกับที่ปรากฏในพระสุตตันตปิฎก อัฏฐกนิบาต อังคุตรนิกาย ซึ่งยังไม่มีการกำหนดอายุพระพุทธศาสนาของพระโคตมะไว้ 5,000 ปีแต่อย่างใด คงกล่าวเพียงเหตุที่ทำให้อายุพระพุทธศาสนาลดน้อย เพราะการเข้ามาบวชของสตรี

ต่อมามีการขยายความเรื่องอายุพระพุทธศาสนาในคัมภีร์สมันตปาสาทิกา อรรถกถาพระวินัยปิฎก โดยพระพุทธโฆษะผู้ประพันธ์ อธิบายว่าในคัมภีร์พระพุทธศาสนาที่ระบุว่าพระสัทธรรมจะดำรงอยู่ได้ 1,000 ปีนั้น แต่ด้วยความสามารถของพระขีณาสพผู้ถึงความแตกฉานในปฏิสัมภิทาญาณ ทำให้พระปฏิเวธสัทธรรมจะมีอยู่ตลอด 5,000 ปี ด้วยสามารถแห่งการบรรลุมรรคผลลดหลั่นตามลำดับดังนี้ ภายในหนึ่งพันปีแรกยังมีพระอรหันต์ขีณาสพผู้ได้บรรลุปฏิสัมภิทาญาณ ภายในหนึ่งพันปีต่อมายังมีพระอรหันต์ขีณาสพประเภทสุกขวิปัสสกะ ภายในหนึ่งพันปีต่อมายังมีผู้ได้บรรลุมรรคผลเป็นพระอนาคามี ภายในหนึ่งพันปีต่อมายังมีผู้ได้บรรลุมรรคผลเป็นพระสกิทาคามี และภายในหนึ่งพันปีต่อมายังมีผู้ได้บรรลุผลเป็นพระโสดาบัน

ด้วยอาการเช่นนี้พระพุทธศาสนาจึงอยู่ได้ 5,000 ปี

ต่อมาการอธิบายในทำนองเดียวกันนี้ ปรากฏในคัมภีร์มโนรถปูรณี อรรถกถาอังคุตตรนิกาย ต่อมาจึงพบการอ้างเรื่องราวพระพุทธศาสนาจักดำรงอยู่ได้ 5,000 ปี ในมิลินทปัญหา และพระบาลีกัสสปสังยุตต์ นิทานวรรค เป็นต้น เมื่อมีการแพร่หลายของความคิดนี้จึงทำให้เกิดความเชื่อเรื่องอายุของพระพุทธศาสนาในสมัยพระพุทธเจ้าโคตมะว่าจะดำรงอยู่ได้ 5,000 ปี หรือสิ้นสุดลงใน พ.ศ. 5000 นั่นเอง

ส่วนเรื่องความสุขในพระพุทธศาสนา มีการระบุความสุขไว้ 13 คู่ (พระไตรปิฎก. 2532: 102-105) ดังนี้

1) คิหิสุข คือ สุขของคฤหัสถ์ กับปัพพัชชาสุข คือ สุขในชีวิตการบวช

2) กามสุข คือ สุขที่เกิดจากกาม กับ เนกขัมมสุข คือ สุขที่เกิดจากเนกขัมมะ

3) อุปธิสุข คือ สุขที่มีอุปธิ ได้แก่ สุขในไตรภูมิหรือโลกิยสุข กับ นิรุปธิสุข คือ สุขที่ไม่มีอุปธิ ได้แก่ โลกุตตรสุข)

4) สาสวสุข คือ สุขที่มีอาสวะ กับ อนาสวสุข คือ สุขที่ไม่มีอาสวะ

5) สามิสสุข คือ สุขที่อิงอามิส กับ นิรามิสสุข คือ สุขที่ไม่อิงอามิส

6) อริยสุข คือ สุขของพระอริยะ กับ อนริยสุข คือ สุขของผู้ไม่ใช่พระอริยะ

7) กายิกสุข คือ สุขทางกาย กับ เจตสิกสุข คือ สุขทางใจ

8) สัปปีติกสุข คือ สุขที่มีปีติ ได้แก่ สุขในฌานที่ 1 และที่ 2 กับ นิปปีติกสุข คือ สุขที่ไม่มีปีติ ได้แก่ สุขในฌานที่ 3 และที่ 4

9) สาตสุข คือ สุขที่เกิดจากความยินดี กับ อุเบกขาสุข คือ สุขที่เกิดจากอุเบกขา

10) สมาธิสุข คือ สุขที่เกิดจากสมาธิ กับ อสมาธิสุข คือ สุขที่ไม่ได้เกิดจากสมาธิ

11) สัปปีติการัมมณสุข คือ ความสุขที่เกิดจากฌานมีปีติเป็นอารมณ์ กับ นิปปีติการัมมณสุข คือ ความสุขที่เกิดจากฌานไม่มีปีติเป็นอารมณ์

12) สาตารัมมณสุข คือ ความสุขที่เกิดจากฌานมีความยินดีเป็นอารมณ์ กับ อุเบกขารัมมณสุข คือ ความสุขที่เกิดจากฌานมีอุเบกขาเป็นอารมณ์

13) รูปารัมมณสุข คือ ความสุขที่มีรูปฌานเป็นอารมณ์ กับ อรูปารัมมณสุข คือ ความสุขที่มีอรูปฌานเป็นอารมณ์

เมื่อนำความสุขทั้ง 13 คู่ มาจัดแบ่งตามระดับของความสุข จะได้ 3 ระดับ

(พระไตรปิฎก 2532: 92-95) คือ

1) กามสุข คือ ความสุขเนื่องด้วยกาม ได้แก่ ความสุขที่เกิดจากกามคุณ 5 ได้แก่ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ (สัมผัสทางกาย) ที่น่าปรารถนาน่าใคร่น่าพอใจ เป็นสุขทางวัตถุ บางครั้งเรียกสามิสสุข คือสุขอาศัย (วัตถุ) กามสุขนี้เป็นประโยชน์สุขในปัจจุบัน เช่น การมีสุขภาพดี มีร่างกายแข็งแรง เป็นอยู่สบาย มีเงินทอง มีอาชีพเป็นหลักฐาน พึ่งตนเองได้ในทางเศรษฐกิจ รวมถึงการมีสถานะในสังคม และมีครอบครัวที่ดี เป็นต้น

2) ฌานสุข คือ ความสุขเนื่องด้วยฌาน ได้แก่ ความสุขที่เกิดจากฌาน 8 หรือสมาบัติ 8 จัดเป็นนิรามิสสุข แต่ก็ยังเป็นเหตุให้มีการยึดมั่นถือมั่นได้ ที่สุดอาจกลายเป็นเครื่องขัดขวางการบรรลุนิพพาน จึงเป็นสิ่งที่ต้องละเช่นเดียวกับกามสุข

3) นิพพานสุข คือ สุขเนื่องด้วยนิพพาน เป็นการดับกิเลสและกองทุกข์ มี 2 ประเภท ได้แก่ 1) สอุปาทิเสสนิพพานธาตุ คือ นิพพานที่ยังมีเบญจขันธ์เหลือ 2) อนุปาทิเสสนิพพานธาตุ คือ นิพพานไม่มีเบญจขันธ์เหลือ เป็นนิพพานของพระอรหันต์ผู้ระงับการเสวยอารมณ์ทั้งปวงแล้ว (พระไตรปิฎก 2532: 392) เรียกความสุข 3 ระดับ

อภิปรายผลการวิจัย

เมื่อพิจารณาพระแผงไม้ในจังหวัดลำพูนเปรียบเทียบกับจังหวัดอื่นๆ ในล้านนา พบว่า การประดับพระพิมพ์จำนวนมากในลักษณะอื่นๆ ที่มีความเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมล้านนาเฉพาะ จึงสื่อถึง**รูปแบบสัญญะ (Sign, Symbol)** ด้วย เช่น พระแผงไม้วัดทุงยู จังหวัดเชียงใหม่ ที่ประดับพระพิมพ์จำนวน 60 องค์ โดยมีจารึกระบุถึงเหตุแห่งการประดับพระพิมพ์ว่า เป็นการประดับพระพิมพ์ให้มากกว่าอายุผู้สร้าง 1 องค์ พระแผงไม้แผงนี้ เจ้าน้อยเทพวงศ์พอก (พ๊อก-ป๊อก) เป็นประธานสร้างพระอภัยสารท วัดทุงยูพร้อมด้วยศิษย์โยมได้อุปถัมภ์และได้ช่วยจัดการหล่อ (พระพิมพ์) ใน พ.ศ. 2479 ขณะที่เจ้าน้อยเทพวงศ์พอก (พ๊อก-ป๊อก) อายุ 59 ปี จึงสร้างพระพิมพ์ไว้จำนวน 60 องค์ การสร้างในลักษณะดังกล่าว เรียกว่า **พระคู่อายุ** เป็นการสร้างพระพิมพ์หรือพระพุทธรูปเพื่อการต่ออายุสืบชะตาต่ออายุของผู้สร้าง เช่นเดียวกับพระแผงไม้ในพิพิธภัณฑ์วัดพระเกิด จังหวัดน่าน ก็มีการระบุถึงการทำบุญพุทธรูปคู่อายุเศษ 2 โดยคำว่าเศษ 2 นี้ หมายถึง การสร้างพระพิมพ์ให้มากกว่าอายุผู้สร้าง 2 องค์ มีจุดประสงค์เพื่อการสืบชะตาต่ออายุบุคคลเช่นกัน

ส่วนลวดลายอื่นๆ ที่ประดับบนแผงไม้ในจังหวัดอื่นๆ ที่นอกเหนือไปจากลวดลายดอกไม้ที่พบในพระแผงไม้จังหวัดลำพูนนั้น ต่างก็**สื่อรูปแบบสัญญะ (Sign, Symbol)** ที่สำคัญทั้งสิ้น ได้แก่ ลวดลายเครื่องสูง อันเป็นเครื่องแสดงพระอิสริยยศพระพุทธเจ้าในรูปแบบของเครื่องป้องกันแสงแดด และป้องกันแมลง ได้แก่ ฉัตร พัดโบก จามร เป็นต้น พบบนพระแผงไม้วัดดับภัย จังหวัดเชียงใหม่ และในการครอบครองของเอกชนในจังหวัดเชียงใหม่แผงหนึ่ง หรือลวดลายเจดีย์จุฬามณี อันเป็นภาพเขียนที่ปรากฏด้านหลังพระแผงไม้ในการครอบครองของเอกชนแผงหนึ่งในจังหวัดเชียงใหม่ที่สื่อถึงคติการบูชาพระเจดีย์จุฬามณีเป็นของโบราณ สะท้อนให้เห็นถึงคติและความปรารถนาในการจะได้บูชาเจดีย์จุฬามณีของชาวล้านนาทั้งตอนที่มีชีวิตและสิ้นชีวิต เป็นการบูชาพระพุทธเจ้าอย่างหนึ่ง หรือลวดลายปีนักษัตรเป็นลวดลายสัตว์ 12 ชนิด ตามปีเกิดสิบสองราศี ที่ล้านนาเรียกปีเป้ิง พบในพระแผงไม้ที่จัดแสดงในอุทยานศิลปวัฒนธรรมแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย เป็นต้น สะท้อนให้เห็นถึงการทำบุญอุทิศให้กับเทวดารักษาปีเกิดของตนนั่นเอง

สำหรับจารึกที่ระบุความปรารถนาของผู้สร้างไว้ 2 ลักษณะ คือ สุข 3 ระดับ และคติความเชื่อเรื่องปัญจอันตรธานนั้น พบในจารึกบนศาสนวัตถุในล้านนาโดยทั่วไป เช่น พระพุทธรูปดอกไม้ที่เก็บรักษาไว้ในวัดป่าตุ้มดอน อำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่ เป็นต้น ส่วนจารึกที่พบในพระแผงไม้ในจังหวัดอื่นๆ ได้แก่ การสร้างพระแผงไม้เพื่อให้เป็นที่บูชาแก่คนและเทวดา การสะท้อนความเชื่อเกี่ยวกับพระศรีอาริยเมตไตรย การอุทิศบุญให้บรรพชน นิพพาน รวมถึงการต่ออายุบุคคล เป็นต้น

สรุป

พระแผงไม้ในจังหวัดลำพูนที่สำรวจและใช้เป็นตัวอย่างการศึกษา พบ 35 แผง มีจารึก 3 แผง คือ พระแผงไม้ในวิหารวัดบ้านปาง 1 แผง และพระแผงไม้ในวิหารวัดหนองเงือกจำนวน 2 แผง จำแนกได้ 5 รูปแบบ ได้แก่ ซุ้มทรงกรอบซุ้ม ซุ้มทรงปราสาท ซุ้มทรงบรรพ์แถลง ซุ้มหน้านาง และซุ้มทรงเบ็ดเตล็ด (กรอบกลีบบัว) สามารถตีความตามทฤษฎีสัญวิทยาของ Charles Sanders Peirce ได้ดังนี้

1) รูปแบบเหมือน (Iconic mode) แบ่งได้เป็น 2 ลักษณะ

1.1) รูปแบบเหมือนของแผงไม้ หมายถึง การเป็นที่อยู่ของพระพุทธเจ้าโดยเฉพาะที่เรียกว่าคันธกุฎี

1.2) รูปแบบเหมือนพระพิมพ์ที่ประดับบนแผงไม้หมายถึงองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า

2) รูปแบบบ่งชี้ (Indexical mode) อธิบายได้ด้วยวิธีการประดับพระพิมพ์จำนวนมากบนพระแผงไม้ ที่มีนัยสะท้อนให้เห็นถึงองค์ความรู้เฉพาะเกี่ยวกับพระพุทธเจ้าที่มีจำนวนมาก

3) รูปแบบสัญญะ (Sign, Symbol) อธิบายได้จาก

3.1) การประดับพระพิมพ์ลำพูนหลากหลายรูปแบบบนพระแผงไม้ สื่อถึงค่านิยมในการเก็บสะสมพระพิมพ์มีค่า

3.2) ลวดลายดอกไม้สื่อถึงการถวายดอกไม้บูชาพระพุทธเจ้า

3.3) จากจารึกที่ระบุความปรารถนาของผู้สร้างไว้ 2 ลักษณะ คือ คติสุข 3 ประการ และปัญจอันตรธาน

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

ธัญญา สังขพันธานนท์. 2559. **แว่นวรรณคดี ทฤษฎีร่วมสมัย.** นนทบุรี: นาคร.

ธีรยุทธ บุญมี. 2551. **การปฏิวัติสัญศาสตร์ของโซซูร์ เส้นทางสู่โพสต์โมเดอร์นิสม์.** กรุงเทพมหานคร: วิภาษา.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. 2532. **พระไตรปิฎก**. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ยุทธภูมิ มั่นตรง. 2558. “การศึกษาพระพิมพ์แผงไม้ในล้านนา”, **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต** สาขาวิชาโบราณคดีสมัยประวัติศาสตร์ ภาควิชาโบราณคดี, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร.

ราชบัณฑิตยสถาน, 2556, **พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน**, กรุงเทพมหานคร: ราชบัณฑิตยสถาน.

ฤๅษีเทพขาว พลอยทำ. 2562. “แนวทางการสร้างพระแผงไม้เชิงพุทธศิลป์ล้านนา” . **วิทยานิพนธ์พุทธศาสาตรดุษฎีบัณฑิต** สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ศิริศักดิ์ อภิศักดิ์มนตรี. 2551. **รายงานการบูรณะระเบียงคต หอไตร และกุฏิพระแก้ววัดพระธาตุลำปางหลวง.** เชียงใหม่: สำนักศิลปากรที่ 7 น่าน.

ฮันส์ เพนธ์. 2519. **คำจารึกที่ฐานพระพุทธรูปในนครเชียงใหม่.** กรุงเทพมหานคร: กรรมการจัดพิมพ์เอกสารทางประวัติศาสตร์ สำนักนายกรัฐมนตรี.

ภาษาอังกฤษ

Charles Sanders Peirce. 1991. **Peirce on Signs Writings on Semiotic**. Chapel Hill: The University of North Carolina Press.